

Tena Tormaš Marković
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
ttormas@gskos.hr

Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju) autorice Ljiljane Sabljak veliki je doprinos knjižničarskoj struci u novim spoznajama na području programa vođenog čitanja i njihove implementacije u knjižnice. Autorica nas promišljeno i detaljno uvodi u jedan od najzanimljivijih ljudskih svjetova – svijet čitanja, ističući njegovu individualnu dobrobit i društvenu korisnost. Kultura čitanja važna je sastavnica dobrobiti svakog društva. Ona pretpostavlja složene razvojne procese čitanja, perspektive i mogućnosti koje se jačaju posebnim programima poticanja čitanja. Takvi programi poticajni su, kako za korisnike, tako i za voditelje tih programa, a jedno od najboljih okruženja za njihovu provedbu jesu narodne i/ili školske knjižnice. Budući da narodne knjižnice imaju ulogu mjesta osobnog razvoja, programi vođenog čitanja predstavljaju izazov koji ih miče od usredotočenosti na brigu za knjigu ka poticanju „susreta“ s knjigom.

Priručnik je podijeljen u nekoliko glavnih cjelina, a započinje s teorijskim polazištima procesa čitanja i analizom čitatelja 21. stoljeća s tendencijom razvijanja kulture čitanja. U skladu s time, nadalje se navode posebni programi poticanja i promicanja čitanja, a sve završava predloženim programom vođenog čitanja koji se može provesti u knjižnicama.

Čitanje je jedna od osnovnih i najvrjednijih čovjekovih sposobnosti, a umijeće čitanja stječe se tijekom cijelog života. Autorica uspješno profilira suvremenog čitatelja i njegove kompetencije. Također nas uvodi u razvoj kulture čitanja te nas upoznaje s procesima koji se odvijaju u čitatelju tijekom čitanja. Nadalje, autorica ističe da je književnost jedan od najsnažnijih izričaja ljudske kreativnosti. Proces pisanja spaja svjesno i nesvjesno te stvarno i imaginarno ispod razine svijesti, dok čitanje pruža dozu imaginacije i kreativnosti potrebne svakom čovjeku. Vrlo je važno naučiti kvalitetno i učinkovito čitati književnost jer na taj način obogaćujemo vlastito znanje. Postoji čitav niz tehnika čitanja koje pomažu u razvijanju čitateljskih vještina, ali i u samoregulaciji

emocija, te rješavanju konflikata i problema. U prilog čitanju govore i mnoga istraživanja na području neuroznanosti koja potvrđuju cjelokupni razvoj osobe, upravo kroz tu aktivnost. Književnost svoju svrhu ne ostvaruje sama po sebi, već kroz čitatelja. Zadatak knjižničara u suvremenoj narodnoj knjižnici jest taj da bude posrednik između knjige i čitatelja, ujedinjujući predmetni i interpretativni pristup knjizi, usput naglašavajući važnost čitanja.

Autorica prati razvoj čitanja kroz povijest sljubljajući je, zajedno s povijesti razvoja obrazovanja i širenja pismenosti, s poviješću samih knjižnica. Zanimljiv je podatak da javne knjižnice suvremenog svijeta svoj začetak imaju u pojavi čitateljskih klubova u 18. stoljeću čija je primarna svrha bila razmjena i čitanje knjiga. Razvoju čitateljskih vještina danas se pristupa interdisciplinarno. Svijest o važnosti čitateljske pismenosti ujedno je uvjet za uspješno djelovanje svakog pojedinca u društvu, kao i društva u cjelini. Trend osposobljavanja stručnjaka za čitanje, kao i uvođenje programa čitanja u narodne knjižnice svijetu započinje 70-tih godina 20. stoljeća, a kod nas tek 90-tih godina. Prema UNESCO-vu uvjerenju, narodna je knjižnica vitalna snaga u obrazovanju, kulturi i obavješćivanju, a IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice iz 2011. godine navode njezine ključne zadaće i misije, od kojih je prva stvaranje i jačanje čitateljskih navika kod djece od rane dobi. Korištenje književnosti u terapijske svrhe seže duboko u povijest. Metaspoznajna sposobnost čitatelja omogućava da se pročitano stavi u osjetilno-socijalni i moralni kontekst, čime se dobiva mogućnost poistovjećivanja. Metajezično čitanje omogućava razumijevanje i istraživanje različitih pogleda i razmišljanja, čime se strukturira znanje. Tako nastaje vođeno čitanje koje je prevencija za mnoga stresna i neugodna stanja. Ljudi su oduvijek vjerovali da knjige mogu liječiti i štititi od bolesti, a ono što je danas poznato jest to da književna djela prenose važne poruke svjesnom i nesvjesnom umu. Stoga je književnost izvrsna metoda samopomoći. Čitanje je jedan od najsloženijih procesa učenja, a dobar čitatelj postavlja pitanja o pročitanoj, donosi zaključke i sumira značenja teksta i u skladu s tim nadograđuje vlastito znanje. Motivacija u tome igra važnu ulogu pa je za učinkovito čitanje važno da spaja volju, vještinu i oduševljenje. Izgrađivanje značenja teksta tijekom čitanja vrlo je složena kognitivna vještina koja uključuje integraciju informacija iz teksta s postojećim znanjem uskladištenim u pamćenju. Autorica uspoređuje načine na koje se proces mišljenja odvija u lijevoj i desnoj moždanoj polutki, naglašavajući da proces vođenog, ciljanog čitanja

usklađuje te dvije polutke. Učenje čitanja jest proces u kojem se dva različita sustava dovode u vezu.

Svaka planirana i metodološki pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste u svrhu pomoći u procesu psihoterapije jest biblioterapija. To je način primjene književnosti koja može biti pomoć u stresnim situacijama i prevladavanju teških životnih razdoblja. Autorica nas upoznaje s povijesti primjene biblioterapije i navodi i objašnjava procese koje ona potiče u čitatelju. Učinkovitost biblioterapije ogleda se u percipiranju, afektivnom reagiranju i racionalnom obuhvaćanju djela. Vođeno čitanje kao proces kreativne ili razvojne biblioterapije ovisi o mogućnostima, znanju i afinitetima knjižničara. Njegova je osnova proces identifikacije koji vodi do katarze i uvida uz pomoć osmišljenih pitanja voditelja. Autorica nas upoznaje s četiri osnovne strategije čitanja i procesima koje vođeno čitanje probuđuje u čitatelju. Pisanje predstavlja važnu samopomoć tijekom vođenog čitanja kojim se metaspoznajna sposobnost čitatelja iz pasivnosti dosljedno prevodi u aktivnost.

Posebno je značajno ciljano čitanje kao proces kreativnog čitanja koji počinje razradom cilja čitanja, razgovorom i pričama o toj temi iz čitateljeva iskustva. Autorica navodi Marcela Prousta kao vodećeg u prepoznavanju važnosti ciljanog čitanja za zdravlje našeg psihološkog i duhovnog života. Važan program vođenog čitanja jest i logobiblioterapija koja predstavlja programe poticanja čitanja za osobe s teškoćama čitanja, a uvodi nas u sâm proces čitanja. Vođeno čitanje razvija slušanje, govorenje, pisanje i čitanje kao individualne i društvene kompetencije. Autorica nadalje navodi moguće poteškoće u čitanju i načine na koje logobiblioterapija može pomoći u tome. Učinkovitost modela vođenog čitanja u procesu logobiblioterapije usko je vezana za biblioterapijske radionice. Da bi knjiga proizvela iscjeljujući učinak na čitatelja, važna je kvalitetna komunikacija između knjižničara/voditelja vođenog čitanja i čitatelja. Da bi čitatelj prihvatio preporuku, važno je da ona bude poduprta pozitivnim biblioterapeutovim stavom prema knjizi i obostrano pozitivnim međusobnim odnosima čitatelja i knjižničara. Za narodne knjižnice važno je da nude kvalitetne usluge posebnih programa za podizanje kvalitete života, što program poticanja čitanja svakako jest. Posljednji dio knjige donosi dobro razrađene smjernice za programe vođenog čitanja koje se koriste u strukturiranim programima poticanja i promicanja čitanja s naglaskom na vođeno čitanje, odnosno biblioterapiju. Upute mogu dobro poslužiti voditeljima posebnih

programa za poticanje čitanja prilikom uspostavljanja strukture vođenog čitanja. Autorica kroz deset tematskih radionica zaokružuje pomno odabranu cjelinu kojoj je cilj pomoći osobi, odnosno čitatelju da se suoči s vlastitim problemima.

U današnje vrijeme, kada se mijenja odnos čitatelja prema knjizi i čitanju, programi poticanja čitanja od esencijalne su važnosti za pobuđivanje čitateljske znatiželje i interesa za knjigu. Voditelji tih programa moraju imati prikladne knjižničarske kompetencije koje im omogućavaju da proniknu u potrebe čitatelja i prilagode se njihovim individualnim čitateljskim težnjama. Narodne knjižnice po svojoj su ulozi mjesto za samoobrazovanje, informiranost i kulturu, kao i za razne oblike psihosocijalne pomoći, čitateljskih skupina i klubova – programe vođenog čitanja. Priručnik naglašava važnost čitanja kao temeljno ljudsko pravo koje se ostvaruje u programima poticanja čitanja, a struktura tih radionica važna je za vrednovanje učinkovitosti, uspješnosti i zadovoljstva. Sve dosadašnje evaluacije pokazuju da sudionici vrlo pozitivno reaguju na te programe te da značajno unapređuju njihove živote, stoga je nužno što više ih uključivati u poslovanje knjižnica i time povećati kvalitetu njihovih službi i usluga.